

Lubomír Hlavienka – Ondřej Kolář

ZÁVĚR DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY A OBDOBÍ „DIVOKÉHO ODSUNU“ NA KRNOVSKU¹

DOI 10.69108/CSZM-B.2025.2-3.06

Abstract

The article focuses on events of Spring and Summer of 1945 in Krnov (Jägerndorf) district in Nazi-occupied Czech Silesia. The research aims to describe and analyse the course of combat operations between German and Soviet military forces and the initial stage of the expulsion of local German population. Attention is paid to role and mutual interactions of Czechoslovak and Soviet authorities in the process of “Czechisation” of the territory and also to conditions of German population. The paper also deals with cases of German resistance. Research is based mainly on military and police records, but also on preserved agenda of civil administration.

Keywords: World War II, Nazism, Krnov, Silesia, ethnic violence

Území správního okresu Krnov v období druhé světové války představovalo v zásadě charakteristický „sudetský region“. Reliéf krajiny na pomezí Nížkého a Hrubého Jeseníku měl převážně hornatou podobu, s výjimkou rovinaté severní a severovýchodní části Osoblažského výběžku. Vedle zemědělské a na ni navázané potravinářské produkce byl pro region typický především textilní průmysl. Z etnického hlediska jednoznačně dominovalo německé obyvatelstvo.²

V závěru druhé světové války byla oblast zasažena intenzivními bojovými operacemi a následně vlnou etnických konfliktů a násilné kriminality, doprovázející proces vysídlení německého obyvatelstva.³ Vzhledem k poválečným demografickým a společenským změnám řada událostí dramatického roku 1945 zmizela z kolektivní paměti, případně se stala předmětem spekulací či fabulací. Předkládaná krátká studie si klade za cíl stručně rekapitulovat známá fakta o průběhu bojových operací v březnu – květnu 1945 a zároveň analyzovat hlavní rysy bezpečnostních poměrů na Krnovsku v raně poválečném období, a to do konce léta 1945, kdy dochází k ukončení tzv. „divokého odsunu“ a k základní stabilizaci čs. správních struktur ve slezském pohraničí.⁴

Bojové operace v regionu

Krnovsko až do jara 1945 zůstávalo týlovou oblastí. V dominantně německém okrese se oproti národnostně smíšeným částem Vládního obvodu Opava (Opavsko, Novojičínsko, Šumpersko) výrazněji neprojevoval partyzánský odpor a tím pádem ani protipartyzánské

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595).

2 Viz Lubomír HLAVIENKA – Dušan JANÁK – Ondřej KOLÁŘ, *Atlas národnostních a náboženských menšin v Českém Slezsku a na severní Moravě*, Opava 2021, s. 68–70. K poměrům v regionu v době okupace srov. Branislav DORKO, *Okresní vedení NSDAP v Krnově 1938–1945*, Opava 2021.

3 Srov. Zdeněk JIRÁSEK – Aleš KREMPL, *Osídlování okresu Krnov v letech 1945–1949*, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické 64/3, 2015, s. 257–270; obecněji též Tomáš STANĚK, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991.

4 Srov. Lubomír HLAVIENKA – Ondřej KOLÁŘ – Pavel ŠOPÁK, *Transformace Slezska 1945–1948*, Opava 2024, s. 92–98.

represe. Veřejné výstražné popravy, jichž se gestapo v tzv. východních Sudetech dopouštělo od podzimu 1944, Krnovsko nezasáhly.⁵ Lze říci, že místní obyvatelé nebyli v drtivé většině konfrontováni s brutalizací, jež v daném období začala postihovat vedle přífrontových oblastí také zázemí. Zhoršující se vojenská a ekonomická situace Říše se přirozeně i zde projevovala militarizací hospodářství a rostoucí závislostí na nucených pracovních silách.

Zlomovým okamžikem se stal pád Varšavy a obnovení sovětské ofenzivy v Polsku v polovině ledna 1945. Přibližování fronty doprovázela jak evakuace koncentračních a zajateckých táborů z prostoru Haliče a Horního Slezska, tak vlna německých uprchlíků. Právě ti se stávali šířiteli paniky, rezignace a skepse. Na silnici „poraženectví“ nacistická mašinérie reagovala represí, jejímž nástrojem se staly zejména stanné soudy, činné od poloviny února. Na vlně teroru měly podíl i hlídky polního četnictva, které se snažily nastolit mezi vojáky pořádek, což ale bylo stále obtížnější, a tak nebyly výjimkou popravy vojenských zběhů. Některé z těchto exekucí probíhaly veřejně, takže to jen přispívalo ke vzniku fám a různých výrazně přibarvených tvrzení, které se dále šířily mezi obyvatelstvo. Jedna takováto zkazka tvrdila, že v táboře na okraji Krnova byla koncem března nebo v dubnu popraveno asi 18 dezertérů. Pro potvrzení této informace ale bohužel nemáme žádné prameny. V důsledku tak nemáme příliš povědomí o tom, jak rozsáhlé byly represe nacistického aparátu na Krnovsku v předvečer konce války. O něco lépe na tom jsme v případě sousedního Jesenicka, kde zdroje dokládají popravy nejméně 15 „defétistů“, pro území.⁶ Další reakci na blížící se kolaps Říše představovaly sebevraždy.

Navzdory úpadku morálky stranické orgány ve spolupráci se složkami gestapa, SS i vojenské rozvědky připravovalo podmínky pro eventuální pokračování v boji v týlu nepřítele, pokud by region byl skutečně dobyt. V osadě Jelení u Holčovic se pravděpodobně již koncem roku 1944 uskutečnila porada o vytvoření sítě diverzní organizace Werwolf v oblasti Hrubého a Nízkého Jeseníku. O významu akce svědčí fakt, že se jí zúčastnil i šéf pražské úřadovny gestapa Ernst Gerke. Následně během zimních a jarních měsíců probíhala příprava tajných skladů a realizace výcvikových kurzů, především na Jesenicku a Bruntálsku. Z krnovského okresu je doložena schůzka v Holčovicích 23. dubna, kdy Alois Titze, starosta sousedního Hejnova a jeden z organizátorů henleinovských paramilitárních operací v regionu v roce 1938, vyzýval místní muže k zapojení do činnosti Werwolfu.⁷ Agitace se však patrně setkala s minimálním ohlasem.

Německá obrana se logicky soustředila na zajištění rovinatého prostoru Moravské brány mezi masivy Jeseníků a Beskyd a zde ležící ostravské průmyslové aglomerace.⁸ Krnovsko zůstávalo na levém křídle 1. tankové armády, v jejímž čele stál nejprve Gotthard Heinrici, od 19. března vystřídáný Waltherem Nehringem. Operační prostor 1. tankové armády se na linii Staré Město (pod Králickým Sněžníkem) – Jeseník – Hlucholazy dotýkal prostoru 17. armády. Již od ledna probíhaly zákopové práce, na nichž se podíleli také nuceně nasazení středoškolaři z protektorátu. Obranná linie vedla od Krnova zhruba podél současné státní hranice na východ k silně opevněné Opavě, zatímco západní část okresu zůstávala opevněna jen slabě.⁹ Civilní

5 Srov. L. HLAVIENKA – O. KOLÁŘ, *Jesenicko 1945: mezi válkou a mírem*, Jeseník 2024; Jan STEJSKAL, *Zábřeh v letech 1938–1945: Cesty za svobodou*, Zábřeh 2025.

6 B. DORKO, *Okresní vedení*, s. 89; L. HLAVIENKA – O. KOLÁŘ, *Jesenicko*, s. 21–22.

7 L. HLAVIENKA – O. KOLÁŘ, *Německá poválečná rezistence ve východních Sudetech*, Opava 2024, s. 51, 71.

8 Bliže viz O. KOLÁŘ, *Boj o Ostravsko 1945*, Ostrava 2021.

9 Viz Presidential Library, The map of the 3rd stage of the Moravsko-Ostrav offensive operation of the 4th Ukrainian Front for May 1945, sign. CA MO RF.F. 244. Op.3000. D. 1224. L. 1., dostupné z: <https://www.prilib.ru/en/item/2037543> [citováno ke dni 29. 10. 2025].

úřady z Krnovska se na přelomu ledna a února evakuovaly do Teplic v západních Čechách. Současně mnozí civilisté začali region opouštět, případně hledat útočiště u přátel na venkově. Snahy úřadů o organizovanou evakuaci civilistů narážely na přetíženost dopravní sítě i na administrativní chaos.¹⁰

Proti hlavním Heinrichovi silám na Ostravsku stál 4. ukrajinský front Ivana Petrova. První pokus Rudé armády o průlom Moravskou branou, zahájený 10. března, byl po týdnu zastaven vzhledem k pomalému postupu. Petrova v čele frontu následně vystřídal Andrej Jeremenko. Paralelně ve stejné době probíhalo tažení Koněvova 1. ukrajinského a Žukovova 1. běloruského frontu přes Prusko na Berlín, přičemž levé křídlo Koněvových sil (59. a 60. armáda) postupovalo zhruba podél předmnichovské čs. hranice. Jestliže Petrov a jeho nástupce Jeremenko se během ostravské operace potýkali s nedostatkem prostředků, síly táhnoucí na Berlín byly prioritně zásobovány.¹¹

Od 15. března Koněv zahájil Hornoslezskou operaci. Zatímco hlavní úderné síly postupovaly na Opolí a dále na západ, operace na levém křídle měly spíše limitovaný charakter. Část jednotek 60. armády Pavla Kuročkina zůstala vázána na Ratibořsku, kde německá obrana efektivně využívala terénní překážky.¹² Část 60. a 59. armády současně 18. března pronikla na Osoblažsko a po čtyřech dnech intenzivních střetů ovládla Osoblahu jako vůbec první město v českých zemích. Němci k obraně nasadili mimo jiné část 18. divize pancéřových granátníků SS „Horst Wessel“. Do 25. března Sověti získali kontrolu nad severní částí Osoblažského výběžku, aniž by se snažili proniknout hlouběji do vnitrozemí. Pro Koněva měl prioritu postup na západ. Nehring se naopak v závěru března bránil obnovené ofenzivě 4. ukrajinského frontu ve směru na Ostravsko, takže se 1. tanková armáda na Osoblažsku odhodlala pouze k několika dílčím lokálním protiútokům. V závěru měsíce boje v regionu utichly.¹³

První polovinu dubna obyvatelé Krnovska prožili v zápolí. Jeremenko mezitím prosadil posílení 4. ukrajinského frontu o 60. armádu, dislokovanou v té době zhruba mezi Osoblahou a Ratiboří. Zatímco Koněvův front postupoval dále na západ, převelená 60. armáda nyní tvořila pravé křídlo Jeremenkových sil. Ty 15. dubna u Sudic na Hlučínsku překročily předmnichovskou hranici a zahájily třetí, finální fázi Ostravské operace. V jejím rámci Kuročkinova 60. armáda dostala úkol dobýt Opavu, jeden z klíčových pilířů německé obrany. Silně poničenou slezskou metropoli Sověti ovládli 22. dubna.

Na Krnovsku zatím probíhalo příležitostné ostřelování a bombardování vojenských a průmyslových objektů. Podle retrospektivního popisu událostí, zaznamenaného v roce 1955 u příležitosti jubilea konce války, v samotném Krnově již od konce března nefungovala vodárna. Od 1. dubna mohli obyvatelé příležitostně pozorovat pohyby předsunutých oddílů Rudé armády. Němečtí vojáci ve městě připravovali destrukce dopravních komunikací v souladu s tzv. plánem ARLZ, jenž nařizoval likvidaci infrastruktury před vyklizením území. Sovětská letadla shazovala letáky s výzvami ke kapitulaci. V předvečer Hitlerových narozenin, 19. dubna, údajně posádka demonstrativně uspořádala ohňostroj k posílení morálky obyvatel. V praxi však odhodlání k odporu klesalo a množily se dezerce.¹⁴ Pozdější relace, podle nichž mezi zběhy převažovali katoličtí Rakušané a Bavoři, však lze vnímat jako součást dobového narativu, spíše

10 Obecně k poměrům v německojazyčných regionech v závěru války srov. Ian KERSHAW, *Konec. Německo 1944–1945*, Brno 2013, s. 151–155.

11 O. KOLÁŘ, *Boj*, s. 32.

12 Srov. Andrej JEREMENKO, *Z pamětí maršála Jeremenka: Ostravská operace*, Ostrava 1970.

13 Aleš BINAR, *Military operations in the Osoblahu region in spring 1945*, *Slezský sborník* 118/2, 2020, s. 80–103.

14 Slezské zemské muzeum (SZM), podsbírka Novodobé dějiny, inv. č. III V 1147.

než jako prokazatelný historický fakt.¹⁵

Poválečné záznamy uvádějí jako údajného velitele obrany města plukovníka (či dokonce generála) jménem Zehnpfennig nebo Zehnpfennig. Mezi vyššími důstojníky německé branné moci se podařilo identifikovat plukovníka Franze Zehnpfenniga, jenž však dle dostupných zdrojů strávil většinu války ve štábních funkcích mimo frontu. Podobně podplukovník Curt Zehnpfennig, narozený roku 1893, se již v květnu 1945 se ocitl v americkém zajetí.¹⁶ Jejich přítomnost v Krnově se tedy jeví jako silně nepravděpodobná. Dalším adeptem může být Max Zehnpfennig (jindy uváděný též jako Adolf), doložený roku 1941 jako vojenský velitel litevského Vilnius a spolupachatel holocaustu v Pobaltí.¹⁷ Jeho pozdější osudy řešeršovaná literatura o dějinách a struktuře říšských ozbrojených sil nezmiňuje. Zároveň však nelze vyloučit možnost, že informace o „krnovském“ Zehnpfennigovy je výsledkem zkomolení či vyložené fikce, případně že se jednalo o přezdívkou. Snad mohlo dojít k záměně s velitelem 68. pěší divize Paulem Scheuerpflugem.

Obdobně o struktuře německých jednotek v regionu existují pouze útržkovité zprávy. Vzhledem k logistickým těžkostem, jež plynuly z přeplnění komunikací a jejich narušení sovětskými nálety, a k potřebě „hasit“ situaci na ohrožených úsecích fronty docházelo k častým přesunům jednotek. Přímo v Krnově v průběhu dubna dle záznamů shromážděných badatelem Josefem Ossadnikem pobývala část německé 78. lidová útočná divize, následně zapojené do střetů na Hlučínsku.¹⁸ V reakci na zahájení Jeremenkovy finální ofenzivy v polovině dubna obranu Krnovska posílilo také pravé křídlo 17. armády Wilhelma Haaseho.¹⁹ V závěru dubna je na Krnovsku doložena přítomnost 68. pěší a 16. a 17. tankové divize.²⁰ Na přelomu první a druhé dubnové dekády se přes Krnovsko do Horního Slezska přesouvala také Vůdcova doprovodná divize (Führer-Begleitdivision, jejíž hlášení z 22. dubna dokládá chaotičnost tehdejších poměrů. Štáb divize sděloval, že několik odřadů zůstalo během transportu ztraceno mezi Opavou a Krnovem a že se tyto bezprizorní vojáci patrně připojí k obraně Opavy.²¹

V poslední den dubna jednotky 4. ukrajinského frontu ovládly Ostravu a Žilinu, načež se zbytky německých sil v prostoru mezi masivy Beskyd a Jeseníků začaly stahovat na Hanou a do východních Čech. Jeremenko nyní mohl posílit 60. armádu k „vyčištění“ zbývajících ohnisek odporu západně od Opavy. Z oblasti Kysuc byla přemístěna 159. dněsterská obranná skupina vedená Ivanem Vinogradovem. Právě jeho pozdější líčení, zaznamenané v závěru 50. let, se následně stalo základním zdrojem poznatků o finálních bojích na Krnovsku.²² Závislost na Vinogradově podání však nezřídka vedla k chybným interpretacím v regionální publicistice a v kolektivní paměti, podle nichž právě 159. dněsterská obranná skupina představovala hlavní

15 Srov. O. KOLÁŘ, *K vnímání „nepřítele“ a „osvoboditele“ v bojích jara 1945 v paměti českého obyvatelstva Slezska a Ostravska*, *Historica: Revue pro historii a příbuzné vědy* 8/2, 2017, s. 183–196.

16 Deutsche digitale Bibliothek, *Entnazifizierung Curt Zehnpfennig*, geb. 03.04.1893 (Oberstleutnant), dostupné z: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/LYJ2DEFJZV3T2GEPXB77IH2EAVYWFTT2> [citováno ke dni 24. 10. 2025].

17 Karen SUTTON, *The Massacre of the Jews of Lithuania*, Jerusalem – New York 2008; Karl-Heinz SCHOEPS, *Holocaust and Resistance in Vilnius: Rescuers in „Wehrmacht“ Uniforms*, *German Studies Review* 31/3, 2008, s. 489–512.

18 Josef OSSADNIK, *Land zwischen den Mächten: das ehemalige österreichisch-Schlesien (Westschlesien 1740–1946); künstlich geschaffener Vielvölkerstaat*, Kempten 2015.

19 L. HLAVIENKA – O. KOLÁŘ, *Jesenicko*, s. 25.

20 J. OSSADNIK, *Land*, s. 269.

21 Tamtéž, s. 254.

22 Ivan VINOGRADOV, *Za věc spravedlivou*, Krnovsko: vlastivědný zpravodaj, 1960/9, s. 1–2. Opis Vinogradových vzpomínek obsahuje také kronika obce Světlá Hora.

(ne-li jedinou) sílu Rudé armády po celou dobu bojů v krnovském okrese. Sám Vinogradov přitom udává, že až do prvních květnových dnů jeho útvar operoval v sestavě 18. armády na Slovensku.

Vinogradovovy síly se přesunuly s výzbrojí, avšak bez dopravních vozidel a tažných zvířat. Po zaujetí pozic levého břehu podél řeky Opavy mezi Trmanticemi a Držkovicemi na dnešním polském území 5. května proto vojáci kvapně začali s rekvizicemi koní a s výrobou lafet pro přepravu kulometů a minometů. Ráno 6. května dostal útvar rozkaz zahájit útok ve směru na Chařovou a Čakovou s cílem ovládnout úsek železniční trati mezi Opavou a Bruntálem. Dále měla ofenziva směřovat na Vrbno pod Pradědem. Samotný Krnov v ranních hodinách 6. května obsadily 494. a 500. dělostřelecko-kulometný prapor, jež se zde střetly s příslušníky německé 68. pěší divize 17. armády. Hlavní překážkou postupu se stalo zaminované říční koryto.²³

Většina německých sil kvapně ustoupila, takže postupující oddíly Rudé armády se setkávaly jen s ojedinělým odporem. Izolované zbytky 68. pěší divize se bránily především v prostoru mezi Cvilínem a Úvalnem.²⁴ Velitel divize generálplukovník Paul Scheuerpflug skončil v zajetí (dle nepotvrzeného pozdějšího lidového podání měl být zadržen v blízkosti Cvilína) a následně v srpnu 1945 zemřel v lazaretu v Osvětimi.²⁵

Celkově již obrana v širším regionu západního Slezska kolabovala. Den po Krnovu padl Bruntál a Vrbno pod Pradědem, 8. května Rudá armáda ovládla též Jeseník. Německé jednotky ustupovaly přes Šumperk a Lanškroun, přičemž jejich přesuny komplikovali také čeští povstalci a partyzáni. Část stahujících se sil Sověti obklíčili u milotického nádraží. Vinogradovovy prvosledové jednotky se v posledních hodinách války přesunuli do okolí Šternberku, odkud ještě 9. a 10. května pokračovaly v pronásledování německých oddílů, které pokračovaly v ústupu na západ ještě po podpisu kapitulace.²⁶

První týdny míru

Konec válečných operací neznamenal pro pohraničí ani pro Krnovsko úplnou úlevu. Okres byl nejvíce válkou postiženým slezským regionem na západ od Opavy a především na Osoblažsku, zdevastovaném zuřivými střety z března a dubna, se život do mírových kolejí navracel pouze složitě. Bylo proto nezbytné co nejdříve obnovit chod státní správy, která by mohla začít s řešením těchto výzev. To ale nebyl snadný úkol, jelikož v celém okrese žilo jen malé množství Čechů, kteří by mohli sestavit národní výbory, které se staly novými orgány státní správy i samosprávy. Jako dočasné řešení stavu správy v pohraničí, připravila Česká národní rada již 10. května opatření, které mělo vedení politické a obecní správy v tomto regionu převést na příslušné okresní úřady ve vnitrozemí. Okres Krnov podle tohoto návrhu měl být spravován úředníky z okresu Olomouc-venkov. Vzhledem k chaotickému stavu panujícímu v poválečných týdnech ale nebyl tento návrh prakticky realizován. Nicméně obnovit chod správy bylo třeba a v Krnově se tohoto úkolu chopilo vedení místní sovětské posádky, jejíž velitel prosadil 15. května do čela ustavené místní správní komisi německého antinacistu Bruno Niessnera. Tento národní výbor zprvu plnil také roli okresního orgánu nové správy.²⁷

23 I. VINOGRADOV, *Za věc*, s. 2.

24 L. HLAVIENKA – O. KOLÁŘ, *Jesenicko*, s. 28.

25 Wolf KEILIG, *Das deutsche Heer 1939 1945. Gliederung, Einsatz, Stellenbesetzung*, Bad Nauheim 1956, s. 293.

26 I. VINOGRADOV, *Za věc spravedlivou*, s. 2.

27 Vladimír BLUCHA, *Krnov. Město mezi dvěma řekami*, Krnov 2007, s. 148; A. KREMPL – Z. JIRÁSEK, *Osídlování okresu Krnov*, s. 258; Adrian von ARBURG – Tomáš STANĚK, *Výsídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951. Sv. II.1. Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*, Středokluky 2011, s. 244–245.

Vedení města i okresu se muselo vypořádat s celou řadou závažných problémů. Velmi znepokojivě bylo především vnímáno to, že po rozkladu nacistického bezpečnostního aparátu zůstala oblast Krnovska, a obecně téměř celý prostor bývalého Vládního obvodu Opava, v podstatě bez jakýchkoliv sil, které by dokázaly nastolit a udržet pořádek. V okresním městě sice byl zanechán oddíl Rudé armády, avšak ten nebyl natolik početný aby mohl suplovat bezpečnostní aparát. Bezpečnostní sbory se přitom v Českých zemích obnovovaly jen velmi pomalu a v podmínkách neustávajícího chaosu. Na jedné straně pracovaly v pozměněné podobě protektorátní bezpečnostní sbory, na straně druhé ale prezidentské dekrety určily, že výkonným nástrojem národních výborů k prosazení a udržení vnitřní státní bezpečnosti, se má stát Sbor národní bezpečnosti. Ten ale fakticky v poválečných dnech ještě neexistoval a oficiálně byl ustaven až 30. června 1945. Reálně tak panovaly značně nepřehledné podmínky, kde se střetávaly různé snahy o nastolení bezpečnosti.²⁸ Generální velitelství čs. policie vědomé si početní slabosti a potřeby velkého množství mužů nezbytných k zajištění pořádku v bývalých Sudetech, navrhovalo obsadit četnictvem pouze sídla okresních soudů a okolní oblasti kontrolovat jen prostřednictvím silně vyzbrojených motorizovaných hlídek. Ani to se ale nepodařilo, jelikož Národní bezpečnostní stráž pro Slezsko, velitelství podřízené hlavnímu velitelství NBS pro Moravu sídlícímu v Brně, dokázala zformovat sbor jen v Moravské Ostravě, Novém Jičíně, Českém Těšíně a Opavě, dále na západ jeho moc prakticky nesahala. I proto krnovská správní komise začala formovat vlastní bezpečnostní sbor, který se ale stal rychle předmětem značné nelibosti českých kolonistů, jelikož jeho příslušníky se stávali i místní němečtí antifašisté.²⁹

Bezpečnost zprvu nedokázala prosadit ani armáda. Již 14. května bylo na schůzi vlády a následně na jednání vojenské komise předsednictva vlády dohodnuto, že 1. čs. armáda bude použita k zajištění pohraničního území. Rozkaz k zajištění pohraničí vydal Hlavní štáb MNO 22. května a oblast Krnovska měla spadat do gesce 1. čs. samostatné tankové brigády. V praxi však nebyl dostatek sil k adekvátnímu pokrytí tohoto území a samotný přesun brigády na východ republiky se prodlužoval. Kvůli faktické absenci čs. vojenských sil v celém prostoru západního Slezska a přilehlé severozápadní Moravy, začaly se od poloviny května na Šumpersko a Jesenicko vysouvat jednotky podléhající nejprve povstaleckému velitelství Alex, později pak velitelství Vojenské oblasti 1. Konkrétně se jednalo o síly 3. divize, která zformovala menší jednotku sídlící v Šumperku a jejíž část se vysunula až k Hanušovicím. Až počátkem června začal přesun tankové brigády do Slezska a v průběhu tohoto měsíce se v Bruntále usadil III. tankový prapor, jehož oddíl pod velením mjr. Jana Šrámků působil i v Krnově. Ve městě se během června usídlil také I. prapor Pěšího pluku 34 (I/34 prapor) ze stavu 7. divize, která se po povolání záložníků začala formovat v prostoru západního Slezska a severní Moravy.³⁰

Bezpečnostní situace byla přitom velmi problematická, jelikož do majoritně německojazyčného okresu se začali hned po skončení bojů přesouvat první kolonisté, kteří zde chtěli získat majetky vyvlastněné původnímu obyvatelstvu. V rozsáhlých zalesněných oblastech se navíc pohybovali

28 Blíže k formování a genezi bezpečnostního aparátu v poválečném Slezsku viz L. HLAVIENKA – O. KOLÁŘ – P. ŠOPÁK, *Transformace*, s. 143–160.

29 Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), fond A17, kart. 3, inv. č. 24, návrh na obsazení pohraničí četnictvem; A. KREMPL – Z. JIRÁSEK, *Osídlování okresu Krnov*, s. 258.

30 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále VÚA), fond Vojenská kancelář prezidenta republiky (dále VKPR), kart. 1, protokol 5. schůze vojenské rady při předsednictvu vlády z 15. května 1945; Tamtéž, fond Ministerstvo národní obrany (dále MNO) 1945, kart. 17, inv. č. 911, situační hlášení velitelství skupiny Šumperk z 23. května 1945; VÚA, f. MNO 1945, kart. 42, inv. č. 2734, mírová organizace čs. branné moci z 29. srpna 1945, příloha VI.

němečtí vojáci, příslušníci wehrmachtu i SS, kteří odmítali kapitulovat do rukou Sovětů či Čechoslováků a snažili se dostat se k americkým liniím, či přímo do Německa. Začaly také přicházet první zprávy o výskytu ozbrojenců v odlehlých oblastech Sudet, což zvyšovalo obavy z aktivizace organizace Werwolf. Koncem měsíce již Vojenské velitelství pro Moravu sídlící v Brně, pod něž spadala i oblast Krnovska, evidovalo na dvě desítky obětí různých střeleckých přepadů a různých útoků. To potvrzovalo i dění na Krnovsku a v jeho nejbližším sousedství. Nejvýznamnější incident se odehrál jen kousek za hranicemi okresu Krnov, ve Zlatých Horách, kde v noci 1. června neznámý útočník, nebo útočníci, přepadl cestou z vlakové stanice dva sovětské důstojníky a jednoho poddůstojníka a všechny je zastřelil.³¹

Velmi obtížná situace panovala i podél státní hranice. Tu Krnovsko nově sdílelo s Polskem, které získalo do své moci bývalé Německé Slezsko a odkud začalo vyhánět zdejší původní obyvatelstvo. Vztahy mezi Polskem a ČSR byly navíc v raně poválečných týdnech značně napjaté z důvodu přetrvávajících nároků Varšavy na Těšínsko a nově i kvůli některým českým požadavkům na získání oblastí v Horním Slezsku a Kladsku. Situace v polovině června eskalovala v důsledku tzv. Ratibořského incidentu, který dovedl oba státy na pokraj válečného konfliktu.³² Současně se zostřujícím se napětím, panovaly podél obou stran státní hranice značně neuspořádané poměry, hraniční linie byla v podstatě snadno prodyšná a oboustranně lze vysledovat pohyb osob, kterému státní orgány obou zemí nedokázaly čelit.

Pro nastolení bezpečí v pohraničí a obnovení kontroly nad hraniční linií, bylo proto nezbytné obsadit státní hranici a zajistit její ostrahu. Tento úkol tradičně spadl do kompetence Finanční stráž, jejíž příslušníci se na Krnovsko začali vracet již během května na základě výzvy ministerstva financí. Ta se obracela na všechny pracovníky FS, kteří měli méně než 55 let a byli fyzicky zdatní a žádala je, aby se vrátili na místa, kde do září 1938 působili. Okres Krnov v rámci pohraniční ostrahy netvořil jednotný prostor, podléhal vrchnímu inspektorátu FS v Opavě a jeho území spadalo pod inspektorát v Jindřichově ve Slezsku, Osoblaze, Krnově a východní část okresu pak pod inspektorát v Kateřinkách. Tyto inspektoráty a podřízená oddělení a úřady byly personálně obsazeny v průběhu května a června 1945.³³

Navzdory snaze rychle obsadit hranice, nebylo v silách relativně slabých oddílů financí plně kontrolovat celou délku svěřených úseků. Zprvu se kontrola omezovala jen na zpevněné cesty a nejenom v oblasti Osoblazska byly velkým nebezpečím miny, které omezovaly možnosti členů FS hlídkovat v krajině. O nebezpečí nastražených výbušnin se ostatně nejenom členové FS, ale všichni příslušníci ozbrojených sil i civilisté přesvědčili 23. června, kdy byl jeden voják tankové brigády a jeden muž zabiti, když poblíž Krnova šlápli na protipěchotní minu.³⁴

Navzdory těmto komplikacím, museli příslušníci FS i vojáci co nejdříve zajistit hranice, jelikož především v průběhu letních měsíců došlo k řadě incidentů s polskými hlídkami. Příčinou těchto případů mohla být nejenom neznalost místního pohraničí, ale vzhledem k napjatým československo-polským vztahům i průzkum potenciálního bojiště. První incident

31 VÚA, fond Vojenská oblast 3 (dále VO3), kart. 54, inv. č. 447, důvěrný rozkaz Vojenského velitelství Morava z 28. května 1945; Tamtéž, f. MNO 1945, kart. 17, inv. č. 917, přesídlení Němců ze Slezska z 24. května 1945; Státní okresní archiv (dále SOKA) Jeseník, fond Městský národní výbor (dále MNV) Zlaté Hory, inv. č. 57, Kronika města Zlaté Hory, s. 12.

32 Blíže k územním nárokům ve vztahu obou zemí viz A. BINAR, – Z. JIRÁSEK, *Slezsko v československo-polských vztazích v letech 1945 až 1947*, Slezský sborník 110/1–2, 2012, s. 63–90; Ondřej HERUDEK, *Vojensko-politické aspekty československých územních nároků na Hlubčicku a Ratibořsku 1945–1947*, in: Slezsko a třetí československá republika, Opava 2023, s. 137–160.

33 VÚA, fond VI. sbor, kart. 42, dislokace Finanční stráže v severním pohraničí.

34 Tamtéž, kart. 42, hlášení o činnosti 1. tankové brigády za období 1. června až 30. června 1945, s. 5.

na Krnovsku evidujeme již 13. června, kdy došlo k překročení hraniční linie polskými vojáky v prostoru obce Chomýž. Právě zde docházelo k řadě různých problémů i v dalších týdnech. Jako poměrně citlivá oblast byl ale vnímán i prostor východně od Úvalna. Zde překročil oddíl polských vojáků hranici a po nějakou dobu zde měl zřízené postavení, nacházející se několik stovek metrů na čs. území. Oddíl se sice později vrátil zpět na polské území, ale 27. června došlo k dalšímu narušení hranice, kdy asi ve stejných místech vstoupila na čs. území silně vyzbrojená polská hlídka.³⁵ Podobných incidentů bychom mohli najít větší množství a poměry se začaly alespoň rámcově uklidňovat poté, co na nátlak SSSR došlo k urovnání sporu mezi Prahou a Varšavou a pokleslo tím nebezpečí vypuknutí ozbrojeného konfliktu. Nicméně hranice byla nadále prostorem, kde bylo obtížné udržet pořádek a docházelo zde k řadě násilných incidentů. Jeden z větších se odehrál jen pár metrů za státní hranici v polské části rozdělené obce Opavice, kde byli v průběhu června nebo července zavražděni tři polští novoosídlenci.³⁶

Nástup partyzánů a řešení „německé otázky“

Slabost státních bezpečnostních sborů i vojenských jednotek znamenala, že při zabezpečení pohraničního území, jak byly souborně nazývány oblasti bývalých Sudet, musely pomáhat partyzánské oddíly. Ty přicházely z vnitrozemí a formálně spadaly pod velitelskou pravomoc místních vojenských útvarů, avšak v praxi se tyto polovojenské skupiny často řídily jen vlastními zájmy.

Výrazné problémy s partyzány se projeví i v Krnově. Předmětem sváru se stalo, že ve vedení města i v řadách bezpečnostního aparátu se ocitlo nezanedbatelné množství místních německých antifašistů. Tento stav ale nevyhovoval některým představitelům Moravské brigády, partyzánského oddílu zformovaného na sklonku války na Olomoucku a v podstatě ani nově přicházejícím osídlencům, kteří usilovali o co nejrychlejší a nejradikálnější řešení německé otázky, aby mohlo dojít k rozdělení jejich majetku do národních správ. Za této situace měl politický komisař brigády František Lysec ráno 13. června obdržet zprávu z Krnova, požadující vyřešení neúnosné situace v národním výboru a bezpečnostním aparátu. Podle zprávy bylo město v rukou stovek příslušníků SS a vedl je důstojník SS Niessner. Zpráva také tvrdila, že zdejší čs. posádka byla odzbrojena a zajata. Lysec se obrátil v Olomouci na krajský sekretariát KSČ a následně řešením situace ve městě byla pověřena Moravská brigáda. Ta zformovala oddíl čítající asi 200 mužů. Jak Lysec zdůraznil, jednalo se dle něj o záležitost politickou, nikoliv vojenskou, a tak o svém odjezdu neinformovali místní vojenské velitelství.

O průběhu následujících událostí existují protichůdná svědectví. Podle Lysce jeho muži po příjezdu do Krnova zajistili okolí radnice i domy obývané Němci a zatklí dosazeného starostu B. Niessnera, jeho bratra Kurta i několik dalších členů vedení města a bezpečnostního sboru. V Krnově byl na žádost nově složeného národního výboru ponechán strážní oddíl a zbytek skupiny se vydal na cestu zpět, přičemž měl být přepaden a cestu na Bruntál a dále k Olomouci si musel vybojovat. Podle jiných zpráv ale partyzáni ve městě postupovali značně neopatrně, celý jejich zásah provázela častá a zcela bezdůvodná střelba. Když se pak navraceli zpět, k žádnému přepadu nedošlo a počty raněných i zabitých útočníků jsou zcela smyšlené, aby celá

35 Zemský archiv v Opavě (dále ZA v Opavě), fond Zemský národní výbor, expozitura Ostrava (dále ZNVEO), kart. 147, inv. č. 285, hlášení FS Chomýž z 15. června 1945; Tamtéž, hlášení FS Úvalno z 15. června 1945; ABS, fond 2M, sign. 11 727, incidenty na pohraničí opavsko-krnovském z 30. června 1945.

36 VÚA, f. VKPR, kart. 1, souhrnné hlášení č. 12 VO3 z 25. července 1945, s. 11–12.

výprava dostala nebezpečnější a dobrodružnější charakter.³⁷ Nutno poznamenat, že vojenské orgány vyšetřující celý případ, se přikláněly ke druhé verzi události a zcela odmítaly, že by k jakémukoliv přepadu či samotnému povstání členů SS vůbec došlo.

Mocenský převrat v Krnově znamenal počátek mnohem tvrdšího postupu vůči zdejším Němcům. Jelikož především v hustě zalesněných a odlehlých oblastech byly neustále hlášeny střelecké přepady čs. hlídek, zejména nebezpečný byl úsek mezi Karlovou Studánkou a Bruntálem, rozhodl se velitel tankové brigády pplk. Vladimír Janko k vyhlášení stanného práva na území několika okresů. Toto rozhodnutí se týkalo i Krnova. Zde stanné právo vyhlásil mjr. Šrámek 14. června a zůstalo v platnosti do 24. června, kdy bylo odvoláno. Výjimečný stav ale trval dále. Tato opatření měla za následek zostřené represe vůči německému civilnímu obyvatelstvu v Krnově, a především pak v jeho okolí. V průběhu druhé poloviny měsíce byli v Branticích a Zátoru popraveni příslušníci tankové brigády tři civilisté.³⁸

Začalo se také pracovat na zahájení odsunu místních Němců. Jako nejjednodušší forma se jevil jejich vyhnání za nedaleké hranice. Jak však došlo ke konsolidaci podmínek v Polsku a Varšava přestala být ochotná vpouštět na nově získaná území další Němce, musely začít úřady připravovat jiné formy odsunu. Nejznámějším se stal tzv. hladový pochod několika tisíc osob, který byl 22. června vypraven z Krnova a přes masiv Jeseníků zamířil do Králík, odkud je připravené vlaky odvážely dál do Německa. Kvůli náročné trase a násilnostem eskorty pochod nepřežilo minimálně sto, možná až tři stovky lidí.³⁹

Počátkem července se těžiště odsunu přesunulo na železnici, po níž měly na západ odjíždět odsunové transporty. Ten první měl opustit Krnovsko v první polovině července a začaly být sestavovány seznamy osob, které do něj budou zařazeny. To vyvolalo značné rozrušení hlavně mezi zdejšími německými komunisty a sociálními demokraty. Oproti jejich předpokladům, měli být do odsunu zařazeni i tito lidé, a proto se ve snaze ochránit své členy před nuceným odjezdem snažili zástupci obou skupin nějak dohodnout s čs. představiteli. Proti odsunu antifašistů se postavilo i několik vojáků čs. armády z Británie, jejichž rodinných příslušníků se tento první transport měl dotknout. Své stížnosti na postup krnovských úřadů adresovaly nejenom na centrální orgány v Praze, ale na jejich podnět se o celou kauzu začala zajímat i britská strana.⁴⁰

Přípravy odsunu výrazně rozdmýchaly situaci v Krnově i okolí a v předvečer odjezdu prvního transportu zde evidujeme množství násilných incidentů. Dne 6. července byl zastřelen příslušník místní stráže. Pachatele se nepodařilo najít, ale obvinění padla jak proti zdejším Němcům, tak byla jeho smrt přičítána sporům uvnitř bezpečnostního sboru.⁴¹ V průběhu 12. července došlo k dalším dvěma případům. Při prvním z nich byl proveden střelecký útok na příslušníka čs. armády, který projížděl městem v otevřeném automobilu. A ještě téhož večera došlo před budovou strážnice místního bezpečnostního sboru k výbuchu. Exploze nikomu neublížila, ale přestože nebylo zjištěno, co přesně bylo příčinou výbuchu, byl tento incident, stejně jako střelecký útok, připisán členům německých ilegálních skupin. V průběhu noci na 13. července pak při obhlídce terénu upozoroval příslušník SNB světelné signály vycházející z věže kostela

37 Tamtéž, zpráva o přepadu čs. posádky v Krnově z 15. června 1945, vyšetření Krnovské aféry z 14. června 1945; VÚA, f. MNO 1945, kart. 19, inv. č. 973, vyšetření přepadení posádky v Krnově z 28. června 1945.

38 SOkA Bruntál, f. MNV Brantice, inv. č. 57, Kronika obce Brantice, s. 20; SOkA Bruntál, f. MNV Zátor, inv. č. 10, Kronika obce Zátor, s. 25.

39 VÚA, f. VI. sbor, kart. 42, hlášení o činnosti 1. tankové brigády za období 1. června až 30. června 1945, s. 5.

40 ZA v Opavě, f. ZNVEO, kart. 147, inv. č. 285, zpráva o koncentraci a odsunu Němců z Krnova z 20. července 1945.

41 ABS, sign. A17-13-111, informace pro ministra vnitřní ze 17. července 1945.

v Brumovicích. Při prohlídce byl napaden palbou a na místě zadržel dva zdejší Němce.⁴²

Tyto ojedinělé projevy vzdoru nedokázaly nic změnit na tom, že dalšího dne opustil město první z transportů. Celkem 2 500 osob bylo pod dohledem ozbrojené eskorty dovedeno na nádraží a odjeli směrem na Opavu a dále pak přes Moravskou Ostravu až k Podmoklům, kde museli sesednout z vlaku a pěšky dojít až do Drážďan. Zahájení transportů výrazně posílilo autoritu národního výboru mezi místními novoosídlenci. Naopak mezi Němci panovala stísněná atmosféra a v řadách sociálních demokratů a komunistů pak přímo rozhořčení, jelikož navzdory snahám zástupců těchto skupin, byly asi dvě desítky antifašistů zahrnuty do transportu. Na základě pobouření, které tento krok vyvolal a jelikož se kvůli zařazení rodinných příslušníků čs. vojáků do odsunu začaly o případ blíže zajímat centrální orgány, musela správní komise přikročit k úpravě situace v internačních táborech na území města. Pro sociální demokraty a komunisty byl vytvořen jeden jediný tábor, kde jich 19. července bylo internovaných asi 920. Oproti ostatním táborům zde bylo kvalitnější stravování i lepší životní podmínky. Na území města se nacházely dva další tábory, na Opavské ulici bylo vězněno asi 1 420 mužů, žen a dětí, další 519 osob pak v táboře na Cvilíně.⁴³

Nicméně napjaté poměry ve městě i okolí panovaly i po tomto transportu. Přicházející čeští osídlenci byli velmi kritičtí především vůči vyšetřovací komisi. Ta pracovala od června a měla prověřovat místní Němce a na základě svých závěrů jim mohla přiznat status sociálního demokrata, komunisty, či Žida. To souborně znamenalo, že se na tyto lidi a jejich rodinné příslušníky nevztahovala opatření namířená proti Němcům. Do 20. července vydala komise 1 170 potvrzení o vyjmutí z opatření, což ale vyvolávalo mezi částí novoosídlenců značné roztrpčení. Zdejší české obyvatelstvo bylo v této době v podstatě rozděleno do dvou bloků. Na straně jedné zde byli ti, kteří si uvědomovali, že odsun všeho německého obyvatelstva povede k paralýze zdejšího hospodářství. Na straně druhé stáli ti, jejichž zájmem bylo co nejdříve Němce odsunout a zmocnit se jejich majetku. Na toto rozdělení upozorňoval i místní úřad národní bezpečnosti a viděl v něm problém pro další průběh procesu kolonizace. Příslušníci druhé skupiny pak často kritizovali údajnou benevolenci komisařů a požadovali mnohem přísnější postup vůči nim. Tyto spory doputovaly až na expozituru zemského národního výboru do Moravské Ostravy. Kupily se také stížnosti na příchozí kolonisty, kteří bez znalosti místních realit označovali všechny členy komise za kolaboranty, což klidu ve městě také nepřispívalo.⁴⁴

Taktéž německé obyvatelstvo ale bylo vnitřně rozděleno. Členové bývalé nacistické strany velmi škodolibě sledovali internování místních antifašistů a verbálně komunisty se sociálními demokraty napadali ze zrady na německví. To antifašisté nesli velmi nelibě, navíc za situace, kdy se podle jejich názoru vyšetřovací komise k nim stavěla výrazně kriticky a stěžovali si na to, že je vůči nim až zbytečně moc tvrdá. Předmětem jejich stížností se staly i neustálé verbální útoky části české veřejnosti, požadující pokračování odsunu. Není jasné, zda to byla tato toxická atmosféra nebo skutečnost, že dotýčný se stýkal se sovětskými vojáky, co vedlo 23. července v Petrovicích u Janova k vraždě místního antifašisty. Ani v tomto případě pachatele útoku neznáme. Každopádně ani více než dva měsíce po válce nepanoval na Krnovsku klid

42 ZA v Opavě, f. ZNVEO, kart. 147, inv. č. 285, situační zpráva zemského velitelství SNB-expozitura Moravská Ostrava z 28. července 1945; Tamtéž, situační zpráva zemského velitelství SNB-expozitura Moravská Ostrava z 21. července 1945.

43 Tamtéž, koncentrace a odsun Němců z Krnova z 2. srpna 1945.

44 Tamtéž, činnost vyšetřovací komise v Krnově z 21. července 1945.

a situace zde zůstávala napjatá.⁴⁵

Uklidnění podmínek nenašlo ani mezinárodní změny, které nastaly v důsledku Postupimské konference. Kvůli tlaku velmocí musela čs. vláda zastavit transporty vysídlelců do Německa a do konce srpna tak byla ukončena první fáze odsunu. V období června až srpna bylo prostřednictvím vlakových transportů z území okresu Krnov odsunuto a do americké či sovětské okupační zóny v Německu odvezeno 8 104 mužů, žen a dětí. Další tisíce však Krnovsko opustily v průběhu chaotických poválečných dní a během divokého vyhánění za hranice.⁴⁶ Další desítky tisíc jich ale v regionu zůstaly a rychle nabíraly na intenzitě dohady, jaký bude jejich další osud, zda budou transporty obnoveny, zda nebude muset ČSR dospět k nějakému konsenzu, či nebude-li Praha muset přijmout zpět alespoň část již vyhnaných osob.

Obnova pořádku

Série násilných incidentů z počátku července a přetrvávající příval hlášení přicházejících z odlehlých koutů okresu, upozorňujících na pohyb neznámých ozbrojenců, dokumentovaly neustálou potřebu posílení stavu zdejších bezpečnostních a ozbrojených složek. Hlavní díl odpovědnosti za udržení pořádku a zajištění hranic ležel nadále na armádě. To potvrzovaly směrnice MNO, jež ukládaly vojenským jednotkám v pohraničí, aby zajistily zdejší prostor, zabezpečily hranice, ochránily majetek a potlačily jakoukoliv sabotážní nebo špiónážní aktivitu mezi německým obyvatelstvem.⁴⁷ Od druhé poloviny července ležela zodpovědnost za vojenské zajištění oblasti Krnovska primárně na mužích I/34 praporu, který měl své hlavní sídlo právě v okresním městě, ale menší oddíly byly detašovány i v Městě Albrechticích a Zlatých Horách. I. čs. samostatná tanková brigáda totiž po necelých dvou měsících byla z regionu odvelena pryč.⁴⁸

Stále větší díl odpovědnosti spadal ale na SNB. Ten čítal na přelomu června a července pouze 39 mužů přidělených na jednotlivé služebny a dalších 26 jich sloužilo v pohotovostním oddílu. Tento neutěšený stav se nepodařilo vyřešit ani v dalších měsících, jelikož koncem srpna požadoval místní bezpečnostní referent přidělení 40 mužů přímo do Krnova, dalších 40 pro obsazení stanic v regionu a 20 mělo pomoci posílit pohotovostní oddíl. Pro zajištění mobility hlídek požadoval krnovský bezpečnostní referát i přidělení množství automobilů a motorek.⁴⁹ Tyto žádosti byly ovšem mimo personální možnosti SNB, který všeobecně pocíťoval problém s personálním naplněním svých stavů. I proto že nebyl dostatek mužů potřebných k zajištění bezpečnosti, byly nadále evidovány různé incidenty. V průběhu srpna zastřelili příslušníci ozbrojených sborů dva místní Němce, kteří se je měli pokusit napadnout. Zpravodajské služby navíc hlásily, že do prostoru Praděd-Králiky odnášejí vesničané z Petrovic zásoby potravin, což indikovalo, že se v lesích nadále ukrývají ozbrojenci. Tento stav potvrdilo vyslání agentů do horských oblastí na západě okresu. Podle jejich hlášení v této oblasti pracovala převaděčská síť tvořená místními německými lesními zaměstnanci, kteří přehajícím vojákům pomáhali se dostat dále do Německa. Zřejmě i kvůli této pomoci, nevedlo několik razíí v této oblasti k odhalení a zatčení jakýchkoliv uprchlíků. V polovině září pak požár strávil zemědělskou

45 ABS, f. 2M, sign. 11 776, chování a nálada německého obyvatelstva na Krnovsku z 31. července 1945; ZA v Opavě, f. ZNVEO, kart. 147, inv. č. 285, činnost vyšetřovací komise v Krnově z 21. července 1945.

46 VÚA, f. VO3, kart. 142, hlášení počtu Němců z 28. srpna 1945.

47 VÚA, f. MNO 1945, kart. 17, inv. č. 961, operační směrnice pro zajištění pohraničního území z 20. června 1945; Tamtéž, kart. 19, inv. č. 972, všeobecné směrnice pro zajištění hranic v přechodném období z 19. června 1945.

48 Tamtéž, kart. 42, inv. č. 2734, mírová organizace čs. branné moci z 29. srpna 1945, příloha VI; Igor HORNIŠER, *Sousedství na hranici. Bruntálsko 1938–1946*, Bruntál 2015, s. 58.

49 ZA v Opavě, f. ZNVEO, kart. 148, inv. č. 285, všeobecná situační zpráva z Krnova z 22. srpna 1945.

usedlost v Zátore. Vyšetřování sice neodhalilo žháře, ale podezření z úmyslného podpálení budovy zůstaly.⁵⁰

Navzdory zmíněným incidentům, situace v pohraničí se postupně uklidňovala. Jistým zdrojem napětí zůstávala silná německá menšina. Na Krnovsku se jednalo na přelomu srpna a září o téměř 36 tisíc lidí, které chtěly čs. orgány ještě odsunout. Za stávajících mezinárodních podmínek ale nebylo okamžité obnovení odsunu možné, takže bylo třeba najít nějaký dočasný modus vivendi. Čs. strana přitom trpěla neustálou obavou z možných útoků záškodníků, a tak na naléhání ministerstva vnitra byli postupně z míst ve veřejné správě i z dalších exponovaných míst odstraněni všichni Němci. Valná část jich byla také internována v táborech. Ty byly na území okresu nadále tři a koncem srpna v nich bylo vedeno v evidenci 3 173 mužů, žen a dětí. Jistým znakem konsolidace poměrů bylo také to, že k 1. září tyto tábory převzali od vojáků do své správy představitelé OSK.⁵¹

Jistý podíl na uklidnění situace měly i úspěchy SNB při potírání německých ilegálních organizací. V srpnu došlo k zatčení většího množství osob, které SNB spojoval s příslušností k Werwolfu. Tyto nálezy byly v horských oblastech provázeny i nálezy utajených skladů sabotážního materiálu.⁵²

Nadále také postupoval proces české kolonizace tohoto území. Samotné město Krnov začalo získávat převážně český charakter a v důsledku neustávající migrace, vzrostl koncem srpna počet českých obyvatel okresního města na 5 718 osob, Němců zde ke stejné době zůstávalo 3 603. Poměrně dobře probíhalo i osídlování území soudních okresů Krnov a Město Albrechtice, které ve druhé polovině září již vykazovaly místy až 80 % obsazenost českými osídlenci. Naopak velmi špatné podmínky panovaly nadále na Osoblažsku, kam se stěhovalo jenom minimum Čechů a obce zde zůstávaly nadále majoritně německé.⁵³

Závěr

Přestože Krnovsko v průběhu Hornoslezské i Ostravské operace plnilo pouze roli vedlejšího bojiště, představovalo pro německou armádu důležitou součást obranného perimetru. Role regionu ještě vzrostla po pádu Opavy, kdy v prostoru mezi Opavou a Krnovem po dva týdny zůstala vázána značná část sil sovětské 60. armády. Finální ofenziva Rudé armády v posledních dnech války se vzhledem k celkové strategické a politické situaci setkala jen s limitovaným odporem.

Bezpečnostní podmínky na Krnovsku po skončení války dlouhou dobu zůstávaly neutěšené, jelikož ozbrojené sbory trpěly nedostatkem personálu. V regionu lze vysledovat slabší projevy německé rezistence, především v lesích se pohybovaly skupiny ozbrojenců. Navzdory tomu není evidováno větší množství případů útoku na příslušníky čs. nebo sovětských ozbrojených sil. Bezpečnostní poměry lze označit za nejvíce vyhrocené v období předcházející prvnímu odsunovému transportu, kdy došlo k menšímu množství násilných incidentů.

Bezpečnostní poměry ovlivňovalo i rozdělení zdejšího obyvatelstva. Mezi Čechy se projevovaly rozdíly ve vnímání německého obyvatelstva. Zatímco část si uvědomovala

50 Tamtéž, všeobecná situační zpráva z Krnova z 22. srpna 1945; ABS, sign. 304-30-3, zpráva z Krnova ze 4. srpna 1945; SOKA Bruntál, f. MNV Zátor, inv. č. 10, Kronika obce Zátor, s. 26; ABS, sign. 304-30-3, zpráva z Krnova ze 4. srpna 1945.

51 ZA v Opavě, f. ZNVEO, kart. 148, inv. č. 285, měsíční situační zpráva z 21. srpna 1945; Tamtéž, internační tábory pro Němce z 3. října 1945; Tamtéž, kart. 182, inv. č. 288, soupis sběrných táborů z 1. srpna 1945.

52 ABS, f. 2M, sign. 11 515, souhrnný přehled o Werwolfu z 31. srpna 1945.

53 ZAO, f. ZNVEO, kart. 148, inv. č. 285, osídlovací akce v okrese Krnovském z 18. září 1945.

nezbytnost setrvání části těchto lidí, nezbytných pro obnovení chodu lokálního hospodářství, tak druhá polovina usilovala o zisk jejich majetku a požadovala proto jejich urychlený odsun. Tyto spory stály i za mocenským převratem, kdy příslušníci Moravské brigády zatklý dosazené vedení města. Rozdělená byla ale i německá populace, kde se štěpící linie dělila obyvatele na stoupence nacismu a na členy sociální demokracie a komunistické strany.

Navzdory těmto problémům, podařilo se koncem léta a počátkem podzimu 1945 bezpečnostní poměry na Krnovsku relativně konsolidovat. Problematická zůstávala situace podél státní hranice, kde se neustále objevovaly menší incidenty s polskou stranou.

Final Phase of World War II and the Era of “Wild Expulsion” in Krnov Region

Summary

Krnov (Jägerndorf) district was part of Nazi-occupied Czechoslovak borderland, with predominance of German-speaking population. During the Spring of 1945, both Wehrmacht and Red Army focused on gaining control of nearby Ostrava industrial agglomeration, so Krnov region has only minor strategic importance. Despite this fact, the town of Osoblaha became the first municipality in the Czech lands seized by the Red Army on March 18, 1945, as part of Soviet outflanking manoeuvre in Upper Silesia. Most of Krnov district was conquered by the Soviets in very last days of the war. Red Army met fierce resistance mainly in mountainous areas around the town of Krnov itself.

Following the fall of Nazism, the “wild expulsion” of Germans started. Poorly organised transport of Germans from Krnov in June 1945 belonged to most infamous atrocities of the period. Except military and police authorities, volunteer paramilitary groups were involved in “cleansing” of the region. In mid-June, chaos deepened due to rumours about intended German riots. During the Summer of 1945, ongoing restoration of pre-war administrative structures led to partial stabilisation of security conditions and paramilitary troops were disbanded.

Mgr. Lubomír Hlavienka, Ph.D.
Slezské zemské museum
hlavienka@szm.cz

Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D.
Slezské zemské museum
kolar@szm.cz